

Zadatak 021 (Gabi, gimnazija)

Razlika hoda dvaju valova koji interferiraju iznosi $0.2 \cdot \lambda$. Kolika je razlika faza tih valova?

Rješenje 021

$$\Delta x = 0.2 \cdot \lambda, \quad \Delta \varphi = ?$$

1. inačica

$$\Delta \varphi = 2\pi \cdot \frac{x_2 - x_1}{\lambda} = 2\pi \cdot \frac{\Delta x}{\lambda} = 2\pi \cdot \frac{0.2 \cdot \lambda}{\lambda} = 2\pi \cdot 0.2 = 0.4 \cdot \pi = 0.4 \cdot 180^\circ = 72^\circ.$$

2. inačica

Postavimo pravilo trojno:

$$\left. \begin{array}{l} \lambda \dots\dots\dots 360^\circ \\ \text{.....} \\ 0.2 \cdot \lambda \dots\dots\dots \Delta \varphi \end{array} \right\} \Rightarrow \Delta \varphi \cdot \lambda = 0.2 \cdot \lambda \cdot 360^\circ \Rightarrow \Delta \varphi = \frac{0.2 \cdot \lambda \cdot 360^\circ}{\lambda} = 72^\circ.$$

Vježba 021

Razlika hoda dvaju valova koji interferiraju iznosi 0.5λ . Kolika je razlika faza tih valova?

Rezultat: 180° .

Zadatak 022 (Gabi, gimnazija)

Monokromatska se svjetlost ogiba na optičkoj rešeci pod kutom $21^\circ 15'$ u spektru prvog reda. Koliki je kut ogiba te svjetlosti u spektru drugog reda?

Rješenje 022

$$\alpha_1 = 21^\circ 15' = 21^\circ + \left(\frac{15}{60}\right)^\circ = 21^\circ + 0.25^\circ = 21.25^\circ, \quad \alpha_2 = ?$$

Maksimum rasvjete na optičkoj rešeci dan je izrazom:

$$d \cdot \sin \alpha_k = k \cdot \lambda, \quad k = 1, 2, 3, \dots, n.$$

Računamo kut ogiba:

$$\left. \begin{array}{l} d \cdot \sin \alpha_1 = 1 \cdot \lambda \\ d \cdot \sin \alpha_2 = 2 \cdot \lambda \end{array} \right\} \Rightarrow \left[\begin{array}{l} \text{podijelimo} \\ \text{jednadžbe} \end{array} \right] \Rightarrow \frac{d \cdot \sin \alpha_1}{d \cdot \sin \alpha_2} = \frac{1 \cdot \lambda}{2 \cdot \lambda} \Rightarrow \frac{\sin \alpha_1}{\sin \alpha_2} = \frac{1}{2} \Rightarrow \sin \alpha_2 = 2 \cdot \sin \alpha_1 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \sin \alpha_2 = 2 \cdot \sin 21.25^\circ = 2 \cdot 0.362438038 = 0.724876076 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \alpha_2 = \sin^{-1} 0.724876076 = [\text{ili } \arcsin 0.724876076] = 46.27^\circ.$$

Vježba 022

Monokromatska se svjetlost ogiba na optičkoj rešeci pod kutom $21^\circ 30'$ u spektru prvog reda. Koliki je kut ogiba te svjetlosti u spektru drugog reda?

Rezultat: $47^\circ 8'$.

Zadatak 023 (Gabi, gimnazija)

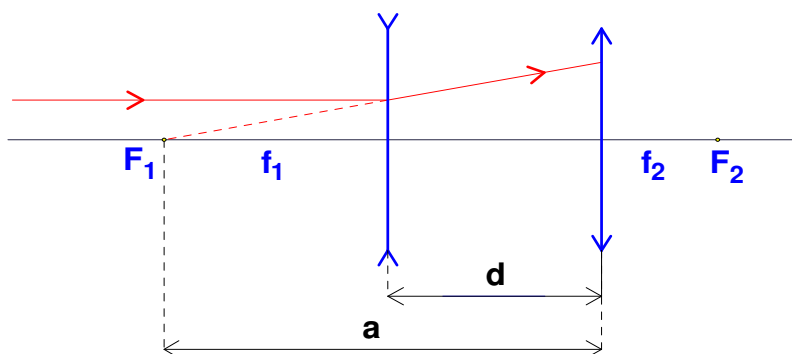
Iza divergentne leće jakosti -2.5 dioptrija nalazi se konvergentna leća na udaljenosti 30 cm. Žarišna je udaljenost konvergentne leće 50 cm. Koliko se daleko od konvergentne leće fokusira paralelni snop zraka koji upada na divergentnu leću?

Rješenje 023

$$j = 2.5 \text{ m}^{-1} \Rightarrow f_1 = \frac{1}{j} = \frac{1}{2.5 \text{ m}^{-1}} = 0.4 \text{ m} = 40 \text{ cm}, \quad d = 30 \text{ cm}, \quad f_2 = 50 \text{ cm}, \quad b = ?$$

Za konvergentnu leću vrijedi:

$$\left. \begin{array}{l} a = f_1 + d = 40 \text{ cm} + 30 \text{ cm} = 70 \text{ cm} \\ \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f_2} \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{1}{f_2} - \frac{1}{a} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{a - f_2}{a \cdot f_2} \Rightarrow b = \frac{a \cdot f_2}{a - f_2} = \frac{70 \text{ cm} \cdot 50 \text{ cm}}{70 \text{ cm} - 50 \text{ cm}} = 175 \text{ cm}.$$

Na konvergentnu leću dolaze zrake koje kao da izviru iz točkastog izvora u žarištu divergentne leće.

Vježba 023

Iza divergentne leće jakosti -2.5 dioptrija nalazi se konvergentna leća na udaljenosti 30 cm. Žarišna je udaljenost konvergentne leće 60 cm. Koliko se daleko od konvergentne leće fokusira paralelni snop zraka koji upada na divergentnu leću?

Rezultat: 420 cm.

Zadatak 024 (Gabi, gimnazija)

Apsolutno crno tijelo u 1 sekundi zrači energiju $28\ 150$ J. Odredi površinu s koje tijelo zrači ako je duljina vala na koju dolazi maksimalna energija $6 \cdot 10^{-7}$ m.

Rješenje 024

$$t = 1 \text{ s}, \quad W = 28\ 150 \text{ J}, \quad \lambda_m = 6 \cdot 10^{-7} \text{ m}, \quad \sigma = 5.67 \cdot 10^{-8} \text{ W}/(\text{m}^2 \text{ K}^4), \quad S = ?$$

Ponovimo!

Wienov zakon

Umnožak apsolutne temperature T i valne duljine λ_m kojoj pripada maksimalna energija zračenja u spektru apsolutno crnog tijeka jednak je stalnoj veličini:

$$\lambda_m \cdot T = 2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K}.$$

Stefan-Boltzmannov zakon

Toplinska energija koju zrači površina apsolutno crnog tijela u jedinici vremena određuje se zakonom:

$$P = \sigma \cdot S \cdot T^4,$$

gdje je P snaga zračenja, T temperatura tijela, S površina tijela i σ Stefan-Boltzmannova konstanta

$$\sigma = 5.67 \cdot 10^{-8} \frac{\text{W}}{\text{m}^2 \cdot \text{K}^4}.$$

Računamo površinu:

$$\left. \begin{array}{l} \lambda_m \cdot T = 2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K} \\ P = \sigma \cdot S \cdot T^4 \end{array} \right\} \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \lambda_m \cdot T = 2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K} \\ \frac{W}{t} = \sigma \cdot S \cdot T^4 \end{array} \right\} \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \lambda_m \cdot T = 2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K} \\ W = t \cdot \sigma \cdot S \cdot T^4 \end{array} \right\} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow S = \frac{W}{t \cdot \sigma \cdot T^4} = \frac{W}{t \cdot \sigma \cdot \left(\frac{2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K}}{\lambda_m} \right)^4} = \frac{28\ 150 \text{ J}}{1 \text{ s} \cdot 5.67 \cdot 10^{-8} \frac{\text{W}}{\text{m}^2 \cdot \text{K}^4} \cdot \left(\frac{2.9 \cdot 10^{-3} \text{ m} \cdot \text{K}}{6 \cdot 10^{-7} \text{ m}} \right)^4} = 9.1 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2.$$

Vježba 024

Apsolutno crno tijelo u 2 sekunde zrači energiju $28\ 150$ J. Odredi površinu s koje tijelo zrači ako je duljina vala na koju dolazi maksimalna energija $6 \cdot 10^{-7}$ m.

Rezultat: 4.5 cm².

Zadatak 025 (Gabi, gimnazija)

Kolika je promjena valne duljine zrake žute svjetlosti pri prijelazu iz zraka u staklo? Indeks loma zraka je 1.0, a indeks loma stakla 1.5. Valna duljina žute svjetlosti u zraku je 590 nm.

Rješenje 025

$$n_1 = 1.0, \quad n_2 = 1.5, \quad \lambda_1 = 590 \text{ nm}, \quad \Delta\lambda = ?$$

Iz Snell – Descartesova zakona loma $\frac{n_1}{n_2} = \frac{v_2}{v_1}$ dobije se:

$$\frac{n_1}{n_2} = \frac{v_2}{v_1} \Rightarrow \frac{n_1}{n_2} = \frac{\lambda_2 \cdot f}{\lambda_1 \cdot f} \Rightarrow \frac{n_1}{n_2} = \frac{\lambda_2}{\lambda_1} \Rightarrow \lambda_2 = \frac{n_1}{n_2} \cdot \lambda_1.$$

Promjena valne duljine žute svjetlosti iznosi:

$$\Delta\lambda = \lambda_1 - \lambda_2 = \lambda_1 - \frac{n_1}{n_2} \cdot \lambda_1 = \lambda_1 \cdot \left(1 - \frac{n_1}{n_2}\right) = 590 \text{ nm} \cdot \left(1 - \frac{1.0}{1.5}\right) = 197 \text{ nm}.$$

Vježba 025

Kolika je promjena valne duljine zrake svjetlosti, valne duljine u zraku 570 nm, pri prijelazu iz zraka u staklo? Indeks loma zraka je 1.0, a indeks loma stakla 1.5.

Rezultat: 187 nm.

Zadatak 026 (Gabi, gimnazija)

Kuglica promjera 2 cm zrcali se na konveksnom zrcalu polumjera 40 cm udaljenom 100 cm. Kolika je veličina slike?

Rješenje 026

$$y = 2 \text{ cm}, \quad R = 40 \text{ cm}, \quad a = 100 \text{ cm}, \quad y' = ?$$

Jednadžba sfernog zrcala glasi:

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \quad \text{ili} \quad \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{2}{R},$$

gdje je a udaljenost predmeta od zrcala, b udaljenost slike od zrcala, f žarišna udaljenost, R polumjer zakrivljenosti zrcala.

Kod konveksnog zrcala udaljenost virtualnih slika b i fokalna daljina f imaju negativan predznak pa jednadžba glasi:

$$\begin{aligned} \frac{1}{a} - \frac{1}{b} &= -\frac{2}{R} \Rightarrow -\frac{1}{b} = -\frac{2}{R} - \frac{1}{a} \quad / \cdot (-1) \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{2}{R} + \frac{1}{a} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{2 \cdot a + R}{a \cdot R} \Rightarrow b = \frac{a \cdot R}{2 \cdot a + R} = \\ &= \frac{100 \text{ cm} \cdot 40 \text{ cm}}{2 \cdot 100 \text{ cm} + 40 \text{ cm}} = 16.67 \text{ cm}. \end{aligned}$$

Veličina slike kuglice je:

$$\frac{y'}{y} = \frac{b}{a} \Rightarrow y' = \frac{b}{a} \cdot y = \frac{16.67 \text{ cm}}{100 \text{ cm}} \cdot 2 \text{ cm} = 0.33 \text{ cm}.$$

Vježba 026

Kuglica promjera 4 cm zrcali se na konveksnom zrcalu polumjera 40 cm udaljenom 100 cm. Kolika je veličina slike?

Rezultat: 0.67 cm.

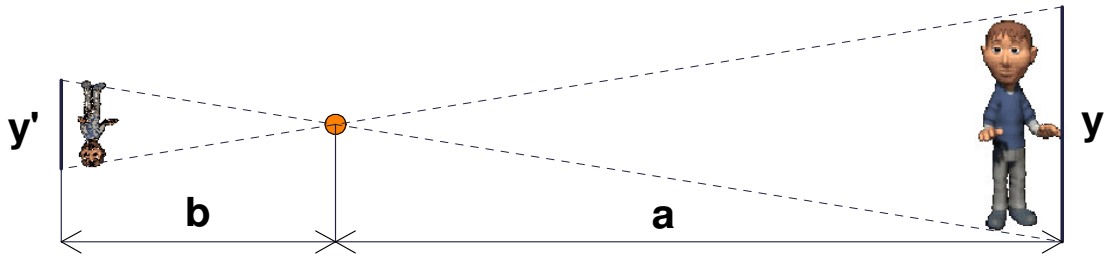
Zadatak 027 (Gabi, gimnazija)

Kolika je žarišna udaljenost objektiva fotoaparata ako je na filmu slika čovjeka visine 1.8 m, udaljenog 5 m, veličine 3.86 cm?

Rješenje 027

$$y = 1.8 \text{ m} = 180 \text{ cm}, \quad a = 5 \text{ m} = 500 \text{ cm}, \quad y' = 3.86 \text{ cm}, \quad f = ?$$

Iz sličnosti trokuta slijedi: $\frac{b}{a} = \frac{y'}{y} \Rightarrow b = \frac{y'}{y} \cdot a.$

Žarišna udaljenost objektivna fotoaparata je:

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{a} + \frac{1}{b} \Rightarrow \frac{1}{f} = \frac{a+b}{a \cdot b} \Rightarrow f = \frac{a \cdot b}{a+b} = \frac{a \cdot \frac{y'}{y} \cdot a}{a + \frac{y'}{y} \cdot a} = \frac{\frac{y' \cdot a^2}{y}}{\frac{a \cdot y + y' \cdot a}{y}} = \frac{y' \cdot a^2}{a \cdot (y + y')} = \frac{y' \cdot a}{y + y'}$$

$$= \frac{3.86 \text{ cm} \cdot 500 \text{ cm}}{180 \text{ cm} + 3.86 \text{ cm}} = 10.5 \text{ cm.}$$

Vježba 027

Kolika je žarišna udaljenost objektivna fotoaparata ako je na filmu slika čovjeka visine 1.8 m, udaljenog 5 m, veličine 3.5 cm?

Rezultat: 9.54 cm.

Zadatak 028 (Mira, gimnazija)

Iz zrakoplova, koji leti na visini 3000 m treba snimiti površinu od 0.2 km² na Zemlji, koja ima oblik kvadrata. Kolika mora biti jakost leće objektivna fotoaparata, ako površina snimke na fotografskoj ploči treba iznositi 8 cm²?

Rješenje 028

$$h = 3000 \text{ m}, \quad S_1 = 0.2 \text{ km}^2 = 200\,000 \text{ m}^2 = 2 \cdot 10^5 \text{ m}^2, \quad S_2 = 8 \text{ cm}^2 = 0.0008 \text{ m}^2 = 8 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2,$$

$$j = ?$$

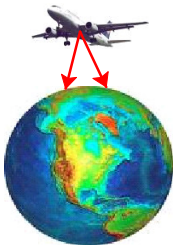
Ponovimo!

Dva su geometrijska lika slična ako su im sve odgovarajuće stranice proporcionalne, tj. ako vrijedi:

$$\frac{a_1}{a} = \frac{b_1}{b} = \frac{c_1}{c} = \frac{d_1}{d} = \dots = k.$$

Površine sličnih geometrijskih likova odnose se kao kvadrati duljina pripadnih stranica, tj. ako je $\frac{a_1}{a} = k$,

tada je $\frac{P_1}{P} = k^2$.

Neka je a udaljenost predmeta od leće. To znači da je a = h. Slovom b označit ćemo udaljenost slike od leće.

Iz formule za povećanje dobije se b:

$$m = \frac{b}{a} \Rightarrow \left[\begin{array}{l} \text{svojstvo sličnih} \\ \text{likova} \end{array} \right] \Rightarrow \frac{b}{a} = \frac{\sqrt{S_2}}{\sqrt{S_1}} = \sqrt{\frac{S_2}{S_1}} \Rightarrow b = a \cdot \sqrt{\frac{S_2}{S_1}} \Rightarrow b = h \cdot \sqrt{\frac{S_2}{S_1}}$$

$$= 3000 \text{ m} \cdot \sqrt{\frac{8 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2}{2 \cdot 10^5 \text{ m}^2}} = 0.19 \text{ m.}$$

Jakost leće objektivna fotoaparata je:

$$j = \frac{1}{f} = \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{a+b}{a \cdot b} = \frac{h+b}{h \cdot b} = \frac{3000 \text{ m} + 0.19 \text{ m}}{3000 \text{ m} \cdot 0.19 \text{ m}} = 5.26 \text{ m}^{-1} = 5.26 \text{ dioptrijska.}$$

Vježba 028

Iz zrakoplova, koji leti na visini 3000 m treba snimiti površinu od 0.4 km² na Zemlji, koja ima oblik kvadrata. Kolika mora biti jakost leće objektiva fotoaparata, ako površina snimke na fotografskoj ploči treba iznositi 8 cm²?

Rezultat: 7.69 dioptriya.

Zadatak 029 (Kristina – Kiki, medicinska škola)

Predmet visine 6 cm udaljen je 30 cm od konveksne leće. Leća stvara sliku predmeta na udaljenosti 90 cm i to na istoj strani na kojoj se nalazi predmet. Kolika je žarišna daljina leće?

Rješenje 029

Jednadžba je tanke leće

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f},$$

gdje je a udaljenost predmeta i b udaljenost slike od leće, a f je fokalna daljina leće. Za ovaj oblik jednadžbe vrijedi dogovor da neke veličine uzimamo s negativnim predznakom. To su udaljenost virtualne slike od tjemena leće i žarišna udaljenost divergentne leće. Ostale su veličine pozitivne. Budući da je slika virtualna (jer je na istoj strani konvergentne leće kao i predmet) njezina udaljenost od tjemena leće je negativna.

$$y = 6 \text{ cm}, \quad a = 30 \text{ cm}, \quad b = -90 \text{ cm}, \quad f = ?$$

Žarišna daljina leće iznosi:

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{b+a}{a \cdot b} = \frac{1}{f} \Rightarrow f = \frac{a \cdot b}{a+b} \Rightarrow f = \frac{30 \text{ cm} \cdot (-90 \text{ cm})}{30 \text{ cm} + (-90 \text{ cm})} = \frac{-2700 \text{ cm}^2}{-60 \text{ cm}} = 45 \text{ cm}.$$

Vježba 029

Predmet visine 6 cm udaljen je 40 cm od konveksne leće. Leća stvara sliku predmeta na udaljenosti 90 cm i to na istoj strani na kojoj se nalazi predmet. Kolika je žarišna daljina leće?

Rezultat: 72 cm.

Zadatak 030 (Kristina – Kiki, medicinska škola)

Kolika duljina puta u vakuumu sadrži jednak broj valnih duljina monokromatske svjetlosti kao što ih ima u vodi indeksa loma 4/3 na duljini 3 mm?

Rješenje 030

$$n = \frac{4}{3}, \quad \lambda = 3 \text{ mm}, \quad \lambda_1 = ?$$

Pri prijelazu svjetlosti iz jednog optičkog sredstva u drugo frekvencija ostaje nepromijenjena, a mijenja se valna duljina i brzina svjetlosti.

Frekvencija monokromatske svjetlosti u vodi je:

$$\left. \begin{array}{l} n = \frac{c}{v} \\ v = \lambda \cdot \nu \end{array} \right\} \Rightarrow n = \frac{c}{\lambda \cdot \nu} \quad /: \lambda \cdot \nu \Rightarrow \lambda \cdot \nu \cdot n = c \Rightarrow \nu = \frac{c}{\lambda \cdot n}.$$

Frekvencija monokromatske svjetlosti u vakuumu iznosi:

$$\nu = \frac{c}{\lambda_1}.$$

Slijedi:

$$\left. \begin{array}{l} \nu = \frac{c}{\lambda \cdot n} \\ \nu = \frac{c}{\lambda_1} \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{c}{\lambda_1} = \frac{c}{\lambda \cdot n} \quad /: c \Rightarrow \frac{1}{\lambda_1} = \frac{1}{\lambda \cdot n} \Rightarrow \lambda_1 = \lambda \cdot n = 3 \text{ mm} \cdot \frac{4}{3} = 4 \text{ mm}.$$

Vježba 030

Kolika duljina puta u vakuumu sadrži jednak broj valnih duljina monokromatske svjetlosti kao što ih ima u vodi indeksa loma 4/3 na duljini 6 mm?

Rezultat: 8 mm.

Zadatak 031 (Kristina – Kiki, medicinska škola)

Kolika je žarišna daljina objektivna fotoaparata, ako je na filmu slika čovjeka visokog 1.80 m i udaljenog 5 m, veličine 3.86 cm?

Rješenje 031

$$y = 1.80 \text{ m}, \quad a = 5 \text{ m}, \quad y' = -3.86 \text{ cm} = -0.0386 \text{ m (slika je obrnuta)}, \quad f = ?$$

Povećanje, tj. omjer između veličine slike i predmeta, iznosi:

$$\gamma = \frac{y'}{y} = -\frac{b}{a}.$$

Kad je γ negativan, slika je obrnuta, a kad je pozitivan, slika je uspravna. Iz povećanja dobije se udaljenost b slike od leće:

$$\frac{y'}{y} = -\frac{b}{a} \Rightarrow b = -a \cdot \frac{y'}{y}.$$

Žarišna daljina objektivna fotoaparata iznosi:

$$\begin{aligned} \frac{1}{f} &= \frac{1}{a} + \frac{1}{b} \Rightarrow \frac{1}{f} = \frac{b+a}{a \cdot b} \Rightarrow f = \frac{a \cdot b}{a+b} = \frac{a \cdot \left(-a \cdot \frac{y'}{y}\right)}{a - a \cdot \frac{y'}{y}} = \frac{-a^2 \cdot \frac{y'}{y}}{a \cdot \left(1 - \frac{y'}{y}\right)} = -a \cdot \frac{\frac{y'}{y}}{1 - \frac{y'}{y}} = -a \cdot \frac{\frac{y'}{y}}{\frac{y-y'}{y}} = \\ &= -a \cdot \frac{y'}{y-y'} = -5 \text{ m} \cdot \frac{-0.0386 \text{ m}}{1.80 \text{ m} - (-0.0386 \text{ m})} = 5 \text{ m} \cdot \frac{0.0386 \text{ m}}{1.80 \text{ m} + 0.0386 \text{ m}} = 0.105 \text{ m} = 10.5 \text{ cm}. \end{aligned}$$

Vježba 031

Kolika je žarišna daljina objektivna fotoaparata, ako je na filmu slika čovjeka visokog 1.70 m i udaljenog 5 m, veličine 2 cm?

Rezultat: 5.8 cm.

Zadatak 032 (Kristina – Kiki, medicinska škola)

Na koju udaljenost od konkavnog zrcala žarišne daljine 20 cm treba postaviti realan predmet da njegova slika bude uspravna i dva puta povećana?

Rješenje 032

$$f = 20 \text{ cm}, \quad y' = 2 \cdot y, \quad a = ?$$

Povećanje zrcala γ zovemo omjerom između veličine slike y' i veličine predmeta y :

$$\gamma = \frac{y'}{y} = -\frac{b}{a}.$$

Kad je γ negativan, slika je obrnuta, a kad je pozitivan, slika je uspravna. Iz povećanja odredimo vezu između a i b :

$$\frac{y'}{y} = -\frac{b}{a} \Rightarrow \frac{2 \cdot y}{y} = -\frac{b}{a} \Rightarrow -\frac{b}{a} = 2 \Rightarrow b = -2 \cdot a$$

Udaljenost a realnog predmeta od konkavnog zrcala iznosi:

$$\left. \begin{aligned} b &= -2 \cdot a \\ \frac{1}{a} + \frac{1}{b} &= \frac{1}{f} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \frac{1}{a} + \frac{1}{-2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{2-1}{2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{1}{2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow 2 \cdot a = f \Rightarrow a = \frac{1}{2} \cdot f = \frac{1}{2} \cdot 20 \text{ cm} = 10 \text{ cm}.$$

Vježba 032

Na koju udaljenost od konkavnog zrcala žarišne daljine 40 cm treba postaviti realan predmet da njegova slika bude uspravna i dva puta povećana?

Rezultat: 20 cm.

Zadatak 033 (Kristina – Kiki, medicinska škola)

Žarulja se nalazi 3 m ispod mirne površine vode. Koliki je promjer kruga svjetlosti na površini vode? Indeks loma na granici zrak – voda je 1.33.

Rješenje 033

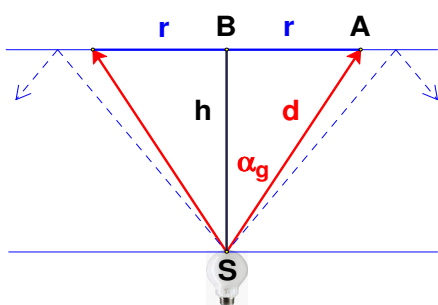
$$h = 3 \text{ m}, \quad n = 1.33, \quad 2 \cdot r = ?$$

Zrake svjetlosti iz žarulje padaju na površinu koja dijeli vodu i zrak, pri čemu prelaze iz optički gušćeg sredstva u optički rjeđe sredstvo. Zrake koje padaju na graničnu površinu pod kutom većim od graničnog kuta α_g ne prelaze u drugo sredstvo, nego se reflektiraju (totalna refleksija!). Prema tome, u zrak izlaze samo zrake kojima je kut upada manji od kuta totalne refleksije α_g .

Sa slike se vidi:

$$|BA| = r, \quad |SA| = d, \quad |SB| = h.$$

Iz pravokutnog trokuta SAB dobije se pomoću Pitagorina poučka hipotenuza d:

$$|SA|^2 = |SB|^2 + |BA|^2 \Rightarrow d^2 = h^2 + r^2 \quad / \sqrt{\quad} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow d = \sqrt{h^2 + r^2}.$$

Za granični kut α_g totalne refleksije vrijedi:

$$\left. \begin{aligned} \sin \alpha_g &= \frac{1}{n} \\ \sin \alpha_g &= \frac{|BA|}{|SA|} = \frac{r}{\sqrt{h^2 + r^2}} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \frac{r}{\sqrt{h^2 + r^2}} = \frac{1}{n} \quad / \sqrt{\quad} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \frac{r^2}{h^2 + r^2} = \frac{1}{n^2} \Rightarrow r^2 \cdot n^2 = h^2 + r^2 \Rightarrow r^2 \cdot n^2 - r^2 = h^2 \Rightarrow r^2 \cdot (n^2 - 1) = h^2 \Rightarrow r^2 = \frac{h^2}{n^2 - 1} \quad / \sqrt{\quad} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow r = \sqrt{\frac{h^2}{n^2 - 1}} \Rightarrow r = \frac{h}{\sqrt{n^2 - 1}} = \frac{3 \text{ m}}{\sqrt{1.33^2 - 1}} = 3.42 \text{ m}.$$

Promjer kruga svjetlosti na vodi iznosi:

$$2 \cdot r = 2 \cdot 3.42 \text{ m} = 6.84 \text{ m}.$$

Vježba 033

Žarulja se nalazi 20 cm ispod mirne površine vode. Koliki je promjer kruga svjetlosti na površini vode? Indeks loma na granici zrak – voda je 1.25.

Rezultat: 53.2 cm.

Zadatak 034 (Gabi, gimnazija)

Predmet je na udaljenosti a ispred tjemena konkavnog sfernog zrcala polumjera zakrivljenosti a. Koliko je povećanje zrcala?

Rješenje 034

$$R = a, \quad m = ?$$

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{2}{R} \Rightarrow \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{2}{a} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{2}{a} - \frac{1}{a} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{1}{a} \Rightarrow b = a.$$

Povećanje iznosi:

$$m = -\frac{b}{a} = -\frac{a}{a} = -1.$$

Vježba 034

Predmet je na udaljenosti 40 cm ispred tjemena konkavnog sfernog zrcala polumjera zakrivljenosti 40 cm. Koliko je povećanje zrcala?

Rezultat: -1.

Zadatak 035 (Mira, gimnazija)

Udaljenost je predmeta od konvergentne leće n puta veća od žarišne udaljenosti leće. Koliko će puta slika biti manja od predmeta?

Rješenje 035

$$a = n \cdot f, \quad y' : y = ?$$

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{1}{f} - \frac{1}{a} \Rightarrow \frac{1}{b} = \frac{a-f}{a \cdot f} \Rightarrow b = \frac{a \cdot f}{a-f} \Rightarrow b = \frac{n \cdot f \cdot f}{n \cdot f - f} \Rightarrow b = \frac{n \cdot f^2}{f \cdot (n-1)} \Rightarrow b = \frac{n \cdot f}{n-1}$$

Omjer iznosi:

$$\frac{y'}{y} = \frac{b}{a} \Rightarrow \frac{y'}{y} = \frac{\frac{n \cdot f}{n-1}}{\frac{n \cdot f}{n-1}} = \frac{1}{n-1}$$

Slika će biti manja $n - 1$ puta.

Vježba 035

Udaljenost je predmeta od konvergentne leće 5 puta veća od žarišne udaljenosti leće. Koliko će puta slika biti manja od predmeta?

Rezultat: Slika će biti manja četiri puta.

Zadatak 036 (Mario, elektrotehnička škola)

Zraka svjetlosti koja se odbija od ravnog zrcala čini kut od 60° s upadnom zrakom. Ako zrcalo zakrenemo tako da odbijena zraka zatvara kut od 20° s istom upadnom zrakom, za koliko smo stupnjeva zakrenuli zrcalo?

Rješenje 036

1. inačica

$$\alpha + \beta = 60^0, \quad \alpha' + \beta' = 20^0, \quad \varphi = ?$$

$$\left[\begin{array}{l} \varphi - \text{kut} \\ \text{zakretanja zrcala} \end{array} \right] \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \alpha' = \alpha - \varphi \\ \beta' = \beta - \varphi \end{array} \right\} \Rightarrow \left[\begin{array}{l} \text{zbrojimo} \\ \text{jednadžbe} \end{array} \right] \Rightarrow \alpha' + \beta' = \alpha + \beta - 2 \cdot \varphi \Rightarrow$$

$$\Rightarrow 2 \cdot \varphi = (\alpha + \beta) - (\alpha' + \beta') \quad /:2 \Rightarrow \varphi = \frac{(\alpha + \beta) - (\alpha' + \beta')}{2} = \frac{60^0 - 20^0}{2} = 20^0$$

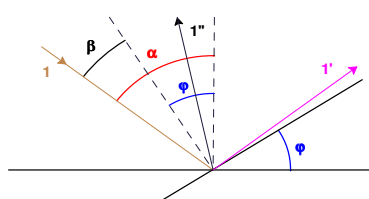
2. inačica

$$\alpha + \beta = 60^0, \quad \alpha' + \beta' = 20^0, \quad \varphi = ?$$

$$\left. \begin{array}{l} \alpha + \beta = 60^0 \\ \alpha' + \beta' = 20^0 \end{array} \right\} \Rightarrow \left[\begin{array}{l} \text{zakon odbijanja (refleksije) svjetlosti} \\ \alpha = \beta, \quad \alpha' = \beta' \end{array} \right] \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \alpha = 30^0 \\ \alpha' = 10^0 \end{array} \right\} \Rightarrow \varphi = \alpha - \alpha' = 30^0 - 10^0 = 20^0$$

3. inačica

Gledaj sliku!

$$\left[\begin{array}{l} \text{Zakon odbijanja (refleksije) svjetlosti:} \\ \text{kut upada zrake jednak je kutu odbijanja} \end{array} \right] \Rightarrow \left. \begin{array}{l} 2 \cdot \alpha = 60^0 \\ 2 \cdot \beta = 20^0 \end{array} \right\} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \left. \begin{array}{l} \alpha = 30^0 \\ \beta = 10^0 \end{array} \right\} \Rightarrow \left[\begin{array}{l} \varphi - \text{kut} \\ \text{zakretanja zrcala} \end{array} \right] \Rightarrow \varphi = \alpha - \beta = 30^0 - 10^0 = 20^0$$

Vježba 036

Zraka svjetlosti koja se odbija od ravnog zrcala čini kut od 60° s upadnom zrakom. Ako zrcalo zakrenemo tako da odbijena zraka zatvara kut od 10° s istom upadnom zrakom, za koliko smo stupnjeva zakrenuli zrcalo?

Rezultat: 25° .

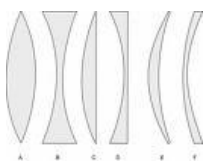

Zadatak 037 (Fun, gimnazija)

Na zastoru udaljenom 1.2 m od predmeta dobiva se pomoću leće dvostruko uvećana slika. Kolika je žarišna daljina upotrijebljene leće?

Rješenje 037

$$a + b = 1.2 \text{ m}, \quad m = 2, \quad f = ?$$

Jednadžba tanke leće glasi:

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f},$$

gdje je a udaljenost predmeta, b udaljenost slike od tjemena leće i f žarišna daljina leće. Povećanje leće je omjer veličine slike y' i veličine predmeta y :

$$m = \frac{y'}{y} = -\frac{b}{a}.$$

Budući da je slika dvostruko uvećana, vrijedi:

$$y' = 2 \cdot y \Rightarrow m = \frac{y'}{y} \Rightarrow m = \frac{2 \cdot y}{y} \Rightarrow m = 2 \Rightarrow \frac{b}{a} = 2 \Rightarrow b = 2 \cdot a.$$

Iz uvjeta zadatka slijedi:

$$\left. \begin{array}{l} a + b = 1.2 \\ b = 2 \cdot a \end{array} \right\} \Rightarrow a + 2 \cdot a = 1.2 \Rightarrow 3 \cdot a = 1.2 \quad /:3 \Rightarrow a = 0.4 \text{ m}.$$

Računamo žarišnu daljinu:

$$\left. \begin{array}{l} \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \\ b = 2 \cdot a \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{1}{a} + \frac{1}{2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{2+1}{2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{3}{2 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow f = \frac{2 \cdot a}{3} = \frac{2 \cdot 0.4 \text{ m}}{3} = 0.267 \text{ m} = 26.7 \text{ cm}.$$

Vježba 037

Na zastoru udaljenom 1.8 m od predmeta dobiva se pomoću leće dvostruko uvećana slika. Kolika je žarišna daljina upotrijebljene leće?

Rezultat: 40 cm.

Zadatak 038 (Petra, gimnazija)

Fotoaparat daje sliku predmeta na fotografskoj ploči koja je udaljena od objektivu 25.5 mm. Slika je 50 puta umanjena. Kolika je jakost objektivu?

Rješenje 038

$$b = 25.5 \text{ mm} = 0.0255 \text{ m}, \quad \gamma = -\frac{1}{50}, \quad C = ?$$

Ponovimo!

Povećanje, tj. omjer između veličine slike i predmeta, iznosi: $\gamma = \frac{y'}{y} = -\frac{b}{a}$.

Kada je γ negativan, slika je obrnuta, a kad je pozitivan, slika je uspravna.

Jakost ili konvergencija leće C jest recipročna vrijednost fokalne daljine: $C = \frac{1}{f}$.

$$\left. \begin{array}{l} \gamma = -\frac{b}{a} \\ \gamma = -\frac{1}{50} \end{array} \right\} \Rightarrow -\frac{b}{a} = -\frac{1}{50} \quad / \cdot (-50 \cdot a) \Rightarrow a = 50 \cdot b.$$

Računamo jakost objektivu:

$$\left. \begin{array}{l} C = \frac{1}{f} \\ \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \end{array} \right\} \Rightarrow C = \frac{1}{a} + \frac{1}{b} \Rightarrow C = \frac{1}{50 \cdot b} + \frac{1}{b} \Rightarrow C = \frac{1+50}{50 \cdot b} \Rightarrow C = \frac{51}{50 \cdot b} = \frac{51}{50 \cdot 0.0255 \text{ m}} = 40 \text{ m}^{-1} = 40 \text{ dpt}.$$

Vježba 038

Fotoaparat daje sliku predmeta na fotografskoj ploči koja je udaljena od objektiva 51 mm. Slika je 50 puta umanjena. Kolika je jakost objektiva?

Rezultat: 20 dpt.

Zadatak 039 (Marina, gimnazija)

Koje povećanje daje projektor sa žarišnom daljinom objektiva 10 cm ako je 4 m udaljen od ekrana?

Rješenje 039

$$f = 10 \text{ cm}, \quad b = 4 \text{ m} = 400 \text{ cm}, \quad m = ?$$

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{1}{a} = \frac{1}{f} - \frac{1}{b} \Rightarrow \frac{1}{a} = \frac{b-f}{b \cdot f} \Rightarrow a = \frac{b \cdot f}{b-f}.$$

Računamo povećanje projektor:

$$m = -\frac{b}{a} \Rightarrow m = -\frac{b}{\frac{b \cdot f}{b-f}} \Rightarrow m = -\frac{b}{\frac{1}{\frac{b-f}{b \cdot f}}} \Rightarrow m = -\frac{b-f}{f} = -\frac{400 \text{ cm} - 10 \text{ cm}}{10 \text{ cm}} = -39.$$

Vježba 039

Koje povećanje daje projektor sa žarišnom daljinom objektiva 20 cm ako je 4 m udaljen od ekrana?

Rezultat: $m = -19$.

Zadatak 040 (Mira, gimnazija)

Na kojoj se udaljenosti od konkavnog sfernog zrcala, fokalne daljine 1 m, mora nalaziti predmet da slika bude četiri puta veća od predmeta?

Rješenje 040

$$f = 1 \text{ m}, \quad y' = 4 \cdot y, \quad a = ?$$

Ponovimo!

Jednadžba sfernog zrcala daje vezu između udaljenosti predmeta i slike od sfernog zrcala i fokalne daljine.

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f},$$

gdje je a udaljenost predmeta od tjemena, b udaljenost slike od tjemena, f udaljenost fokusa (žarišta) od tjemena sfernog zrcala.

Povećanje zrcala γ zovemo omjerom između veličine slike y' i veličine predmeta y :

$$\gamma = \frac{y'}{y} = -\frac{b}{a}.$$

Kad je γ negativan, slika je obrnuta, a kad je pozitivan, slika je uspravna.

Zadatak ima dva rješenja.

- Kad je γ negativan, slika je obrnuta i realna pa slijedi:

$$\gamma = \frac{y'}{y} = -4 \Rightarrow -\frac{b}{a} = -4 \Rightarrow b = 4 \cdot a \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \\ b = 4 \cdot a \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{1}{a} + \frac{1}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{4+1}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{5}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \Rightarrow 4 \cdot a = 5 \cdot f \quad /:4 \Rightarrow a = \frac{5}{4} \cdot f = \frac{5}{4} \cdot 1 \text{ m} = 1.25 \text{ m}.$$

- Kad je γ pozitivan, slika je uspravna i virtualna (irealna) pa slijedi:

$$\gamma = \frac{y'}{y} = 4 \Rightarrow -\frac{b}{a} = 4 \Rightarrow b = -4 \cdot a \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f} \\ b = -4 \cdot a \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{1}{a} - \frac{1}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{4-1}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow \frac{3}{4 \cdot a} = \frac{1}{f} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow 4 \cdot a = 3 \cdot f \quad /:4 \Rightarrow a = \frac{3}{4} \cdot f = \frac{3}{4} \cdot 1 \text{ m} = 0.75 \text{ m}.$$

Vježba 040

Na kojoj se udaljenosti od konkavnog sfernog zrcala, fokalne daljine 2 m, mora nalaziti predmet da slika bude četiri puta veća od predmeta?

Rezultat: Za realnu sliku $a = 2.5 \text{ m}$, za virtualnu sliku $a = 1.5 \text{ m}$.

www.halapa.com